

KS. WIEŚLAW KRAIŃSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

krainkw@umk.pl

ORCID: orcid.org/0000-0002-6236-6652

CZY PRZESZKODA IMPOTENCJI GODZI W PRAWA CZŁOWIEKA?

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2024.014>

Streszczenie

Artykuł omawia kanon 1084 KPK, który uznaje niezdolność do odbycia stosunku seksualnego (impotencję) za przeszkodę małżeńską, skutkującą nieważnością małżeństwa. Rozróżnia się impotencję absolutną (niezdolność z każdym kontrahentem) i względną (z konkretnym kontrahentem), które muszą istnieć przed zawarciem małżeństwa. Poruszono *ius connubii*, fundamentalne prawo do zawarcia małżeństwa, gwarantowane przez prawo kanoniczne oraz akty międzynarodowe, jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.

Prawo Kościoła opiera się na zasadach prawa naturalnego i ścisłej interpretacji ograniczeń małżeńskich, traktując impotencję jako ochronę integralności małżeństwa oraz jego celów (*bonum coniugum et bonum prolis*). Choć przeszkoda ta ogranicza prawo do małżeństwa, nie jest sprzeczna z prawami człowieka, lecz podkreśla komplementarność duchową i fizyczną małżonków. Kościół, opierając się na tradycyjnych wartościach, kontrastuje z nowoczesnymi systemami prawnymi, które redefiniują pojęcie małżeństwa.

Słowa kluczowe: impotencja, przeszkoda małżeńską, *ius connubii*, *bonum coniugum*, *bonum prolis*, prawo do małżeństwa, nieważność małżeństwa

*DOES THE IMPEDIMENT
OF IMPOTENCE VIOLATE HUMAN RIGHTS?*

Abstract

The article discusses Canon 1084 of the Code of Canon Law (CIC) which considers the inability to engage in a sexual intercourse (impotence) as a matrimonial impediment resulting in the invalidity of marriage. A distinction is made between the absolute impotence (inability with any potential spouse) and the relative impotence (inability with a specific spouse), both of which must exist prior to the marriage. The article addresses *ius connubii*, the fundamental right to marry, guaranteed by the canon law and international acts such as the Universal Declaration of Human Rights.

The ecclesiastical law is based on the principles of natural law and a strict interpretation of matrimonial restrictions, treating impotence as a safeguard for the integrity of marriage and its purposes (*bonum coniugum and bonum prolis*). While this impediment limits the right to marry, it does not conflict with human rights but rather emphasises the spiritual and physical complementarity of the spouses. In this way the Church, being rooted in the traditional values, divergences from the modern legal systems that redefine the concept of marriage.

Keywords: impotence, matrimonial impediment, *ius connubii*, *bonum coniugum*, *bonum prolis*, right to marriage, nullity of marriage

Impotencja jest rozumiana w prawie kanonicznym jako trwała niezdolność do odbycia stosunku seksualnego. Stanowi ona przedmiot zainteresowania kanonistów. W prawie kanonicznym przeszkoda wchodzi w zakres ustaw uniezdalniających do zawarcia małżeństwa i powoduje jego nieważność z samej natury, ponieważ uniemożliwia realizację istotnych dóbr małżeńskich – *bonum coniugum* i *bonum prolis*. Niniejszy artykuł analizuje impotencję jako przeszkodę małżeńską z perspektywy prawa kanonicznego, rodzinnego i opiekuńczego oraz międzynarodowego, z uwzględnieniem kwestii teologicznych i antropologicznych. Problem przedstawiony w artykule ma wymiar praktyczny. Podczas katechizacji przedmałżeńskiej i przedstawiając młodzieży przeszkodę impotencji katecheci spotykają się z pytaniem. Dlaczego osoby, które nie są w stanie współżyć, mają przeszkodę w zawarciu małżeństwa – przecież się kochają?

PRZESZKODA IMPOTENCJI W PRAWIE KANONICZNYM

Kan. 1084 – § 1. KPK „Niezdolność do odbycia stosunku seksualnego uprzednia i trwała, czy to ze strony mężczyzny czy kobiety, czy to absolutna czy względna, czyni małżeństwo nieważnym z samej jego natury”¹.

W cytowanych wyżej normach kanonicznych można wyszczególnić pojęcie impotencji kopulacyjnej. Ścisłe normy prawne wypracowane przez jursprudence w określeniu stanu faktycznego istnienia przeszkody impotencji u kontrahenta zabezpieczają jego prawo konstytutywne do zawarcia małżeństwa. W odpowiedzi na nurtujące nas w artykule pytanie od strony prawnej kanonicznej należy nie tylko dokonać opisu typologii impotencji według przepisów prawa kanonicznego, ale również wskazać, że każdy z wymienionych w kanonie przymiotów impotencji w przypadku weryfikacji łącznej będzie dowodem istnienia impotencji i limitacji prawa do zawarcia małżeństwa. Cechy impotencji według norm kan. 1084 KPK 801 KKKW: Uprzednia do wyrażenia zgody małżeńskiej. Zgodnie z doktryną i orzecnictwem, impotencja musi istnieć przed wyrażeniem zgody lub w chwili zawarcia małżeństwa. W związku z tym założeniem małżonek, domagając się prawa do pożycia małżeńskiego, które wchodzi w obręb *ius connubii* wykazuje niemożność współżycia po zawarciu małżeństwa. Problem wydaje się być dowodowo prosty, gdy impotencja ma charakter fizyczny, czy somatyczny, dowodzenie jest trudniejsze, gdy pochodzenie przeszkody ma charakter psychiczny. Brak pozytywnej weryfikacji uprzedniości przeszkody impotencji wskazuje, że nie jest ona *certa*, a tym samym nie wzbrania kontrahentowi zawarcia małżeństwa².

Impotencja musi mieć charakter trwały w tym sensie, że w tym samym momencie konstytuującym małżeństwo musi istnieć w taki sposób, aby nie można jej było wyleczyć, ani uzdrowić środkami zwykłymi i godziwymi³. Kard. Giuseppe Versaldi określił cztery kryteria, które odnoszą się do trwałości impotencji, a tym samym mogą niwelować pewność jej istnienia i ograniczenia prawa do zawarcia małżeństwa: „Jeśli chodzi o trwałość: wszystko zależy od interwencji terapeutycz-

¹ Por. KKKW, kan. 801.

² R. Gołębiowski, *L'impotenza sessuale: Profili Giuridici*, w: *La sessualità nella riflessione teologica nella prospettiva medica e nella dimensione giuridica*, „Annales Doctrinae et Iurisprudentiae Canonicae XI”, 2011, s. 248.

³ Tamże, s. 249. In medicina l'impotenza è considerata perpetua solo quando è incurabile. Invece per il diritto canonico è perpetua anche quando la guarigione si possa ottenere soltanto con il ricorso a mezzi illeciti o straordinari che comportino un grave pericolo per la salute o la vita della persona. A tal proposito, in una coram Defilippi del 26 novembris 1998 si afferma: “Perpetuitas” in eo consistit quod quando matrimonium celebratum est, attentis concretis adiunctis persona–rum, locorum et temporis, impotentia vel nullo modo sanati poterat, vel tantum per recursum ad remedia extraordinaria, quae scilicet tunc constituebant grave periculum vitae aut salutis, aut postulabant magnas impensas dum exitus remedii incertus erat.

nej: a) jeśli jest możliwe materialnie lub moralnie udowodnienie jej trwałości; b) jeżeli środki dostępne są niewykorzystane, nie można twierdzić o jej charakterze trwałym; c) jeśli są one skuteczne, kwestia trwałości odpada; d) jeśli zostanie zastosowany środek o działaniu bezskutecznym wykazuje się trwałość impotencji⁴. Doktryna kanoniczna w przypadku rozstrzygnięcia wątpliwości o istnieniu przeszkody impotencji kontrahenta rozróżniła dwie typologie impotencji: *impotentia psychica primaria* wrodzona i *impotentia psychica secundaria*, gdy mamy do czynienia z zaburzeniem typu funkcjonalnego seksualnego natury psychiatrycznej⁵.

Wskazane wyżej przymioty impotencji odnoszą się do zawarcia małżeństwa w dystynkcji *in fieri*; muszą być obecne w chwili zawarcia małżeństwa. Natomiast dalsza dyspozycja zawarta w kanonie 1084 §1 KPK impotencja może być absolutna bądź relatywna, to znaczy, że kontrahent w sposób absolutny nie może podjąć życia seksualnego z każdym potencjalnym małżonkiem bądź relatywnie z kontrahentem, z którym zawarł małżeństwo. Relatywność – absolutność odnosi się do małżeństwa w dystynkcji *in facto esse*. Żeby orzec o nieważności małżeństwa z tytułu impotencji relatywnej muszą zostać udowodnione jej uprzedniość i trwałość⁶. We wskazanym powyżej przypadku również ustawodawca broni prawa do zawarcia małżeństwa w wymiarze personalnym.

Pewność moralna, którą wprowadza ustawodawca w kan. 1084 § 2 KPK stoi na straży prawa każdej osoby do zawarcia małżeństwa i odnosi się do całej gamy przymiotów impotencji kanonicznej. Żadna przeszkoda małżeńska, która ma charakter uniezdalniający nie może ograniczać fundamentalnego prawa do zawarcia małżeństwa i zgodnie z kodeksowymi normami ogólnymi jest interpretowana w sposób ścisły. W przypadku wątpliwości prawnej czy faktycznej, nie można ograniczać *ius connubii* i orzekać o nieważności małżeństwa w odniesieniu do *impotentia coeundi*.

IUS CONNUBII

Tematem artykułu są prawa człowieka. Do powszechnie przyjętych praw człowieka odnosi *ius connubii* – prawo do zawarcia małżeństwa. *Ius connubii* jest podstawowym prawem człowieka. Konsekwencja naturalnej skłonności do małżeństwa wynika z racji bytu osoby ludzkiej. Ludzie dążą do zawarcia małżeństwa, którego podstawą jest komplementarność płci. Skłonność ta nie oznacza wyłącznie uczucia atrakcji między osobami różnej płci, ale odnosi się do wszystkich

⁴ Tamże, s. 251.

⁵ Tamże, s. 246.

⁶ P. Bonnet, *L'impedimento di impotenza (can.1084CIC)*, w: *Diritto matrimoniale canonico vol. I Studi Giuridici LVI*, Watykan 2002, s. 472.

wymiarów osoby ludzkiej: cielesnej, uczuciowej i duchowej. Komplementarność między mężczyzną a kobietą koncentruje się w małżeństwie skierowanym ku seksualności⁷.

Interpretując kanoniczną przeszkodę impotencji *implicite* wskazuje się na prawa osoby ludzkiej w kontekście małżeństwa, które należy do fundamentalnych praw każdego wiernego. Kan. 219 KPK: „Wszyscy wierni mają prawo być wolnymi od jakiegokolwiek przymusu w wyborze stanu życia”, por. kan. 22 KKKW. Norma wyżej cytowana ma odniesienia do podstawowego prawa człowieka, tj. wyboru formy swego życia w małżeństwie. Uregulowana jest także w prawie międzynarodowym w:

1. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – art. 16: Mężczyźni i kobiety, bez względu na rasę, narodowość lub religię, mają prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny. Mają oni równe prawa w odniesieniu do zawarcia małżeństwa, w czasie trwania małżeństwa i w przypadku jego rozwiązania.
2. Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – art. 12, który odwołuje się już do ustawodawstwa krajowego. Mężczyźni i kobiety w wieku małżeńskim mają prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny zgodnie z krajowymi ustawami regulującymi korzystanie z tego prawa.
3. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej – art. 9 – odwołuje się do prawa krajowego. Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny są gwarantowane zgodnie z przepisami prawa krajowego regulującymi wykonywanie tych praw.

Na gruncie kanonistyki seksualność w małżeństwie jest wpisana w *ius connubii* i stanowi jego część składową. Kanon 1057 § 2 KPK zaznacza, że momentem konstytutywnym małżeństwa między mężczyzną a kobietą jest wzajemne przyjęcie i wzajemny przekaz. W *Traditio – acceptatio* jest wpisane pożycie seksualne małżonków; co podkreślają słowa: mężczyzna i kobieta wzajemnie się przyjmują i przekazują. Do tego stopnia, że wprowadzając przepisy o przeszkodach małżeńskich w ogólności prawodawca w kanonie 1073 KPK wyraźnie zaznacza, że osoby niezdolne, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, w tym przypadku obciążone przeszkodami, nie mogą ważnie zawrzeć małżeństwa. W normach generalnych ten odnośnik dotyczy ustaw uniezdalniających, gdyż do takich należą przeszkody małżeńskie⁸.

Poszczególne normy kanoniczne oparte na prawie Bożym naturalnym i pozytywnym stanowią, że seksualność jest przedmiotem zgody małżeńskiej. Kan. 1055

⁷ H. Franceschi, *Il fondamento antropologico diritto al. Matrimonio e la sua protezione nell'ordinamento canonico*, „Prawo Kanonicze”, 5,3–4 (2009), s. 185.

⁸ P. Bonnet, dz.cyt., s. 417–418.

§ 1 brzmi: „Przymierze małżeńskie, przez które mężczyzna i kobieta tworzą między sobą wspólnotę całego życia, ze swej natury skierowane jest do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa (...)”. Kan. 1061 § 1 brzmi: „Ważne małżeństwo jest dopełnione (skonsumowane), jeśli małżonkowie dokonali między sobą w sposób ludzki aktu, który ze swej natury jest zdolny do zrodzenia potomstwa, do którego małżeństwo jest skierowane przez samo przymierze”. Kan. 1096 § 1 brzmi: „Do zaistnienia zgody małżeńskiej konieczne jest, aby strony przynajmniej nie były nieświadome, że małżeństwo jest stałym związkiem między mężczyzną a kobietą, skierowanym do zrodzenia potomstwa przez jakieś współdziałanie seksualne”⁹. Podsumowaniem prawa naturalnego, Biblii, nauczania Kościoła, zwłaszcza z soboru Watykańskiego jest treść *Familiaris Consortio* Jana Pawła II mówiąca o małżeństwie jako zjednoczeniu również w aspekcie biologicznym i wpisaniu seksualności mężczyzny i kobiety w *ius connubii*. Jan Paweł II mówi o życiu małżonków w kontekście ich współpracy z Bogiem w przekazywaniu życia. Papież szczególnie podkreśla, że miłość małżeńska jest nie tylko uczuciem, ale pełną wzajemnością osób, obejmującą także wymiar cielesny. Zaznacza, że życie seksualne małżonków powinno być wyrazem pełnej wzajemnej miłości i całkowitego oddania się sobie. W tym sensie współżycie seksualne nie jest wyłącznie biologicznym aktem, lecz powinno odzwierciedlać duchową jedność i współpracę z Bogiem. To właśnie w tej miłości małżeńskiej małżonkowie są powołani do otwarcia się na dar życia – co stanowi centralny aspekt małżeństwa chrześcijańskiego¹⁰.

SYSTEMY PRAWNE LIMITUJĄCE IUS CONNUBII W KONTEKŚCIE IMPOTENTIA COEUNDI

W systemie prawa małżeńskiego *ius connubii* jako podstawowe prawo wiernego i każdej osoby ludzkiej było w określonych okolicznościach limitowane. Wyrażało się to w prawach ograniczających zawarcie małżeństwa, a pośrednio w orzekaniu jego nieważności. Postacią ograniczenia są ustawy uniezdalniające – przeszkody zrywające, wśród nich przeszkoda impotencji. Z natury rzeczy zabraniając nupturientom niezdolnym do dokonania aktu małżeńskiego zawarcia małżeństwa, ustawodawca kościelny stał na straży realizacji podstawowego prawa, jakim jest *ius connubii*. Przesłanką za argumentacją zakazu zawierania małżeństwa tym, którzy nie są zdolni do współżycia cielesnego, czyli pełnej realizacji prawa do zawarcia małżeństwa – jako podstawowego prawa człowieka jest fakt, że od czasów średniowiecza stosowano różne wybiegi, aby uchronić się przed taką sytuacją.

⁹ Tenże, dz. cyt., s. 423–424.

¹⁰ Tamże, s. 434.

Niedopełnione małżeństwo stanowiło problem rodzinny społeczny i osobowościowy. Wnikliwie zbadała analizowany problem Magdalena Biniś-Szkopek w pracy *Małżeńska przeszkoda impotencji i oziębłości płciowej w świetle akt poznańskiego konsystorza z XV wieku*.

Gracjan w *Concordia discordantium canonum* był zwolennikiem koitalnej teorii ważności małżeństwa. Podkreślał, że wartością związku małżeńskiego jest zgoda oraz współżycie małżonków – dwa elementy ważności małżeństwa. Gracjan stał na stanowisku, że małżeństwo zawarte jest tylko zainicjowane, natomiast fizycznie skonsumowane jest potwierdzone. Gracjan nie zajmował się kwestią impotencji¹¹. Dekret Aleksandra III *Venies ad nos mōvi, że małżeństwo można uznać za nieważne, jeśli istnieje niezdolność do cielesnego skonsumowania związku* – był to powód pryncypialny nieważności małżeństwa. W tym czasie zaczęły się wyłaniać dwa rodzaje przeszkód: pierwsze – zrywające, drugie zaś – tamujące. Wśród przeszkód, które stanowiły podstawę zerwania związku w większości diecezji europejskich należała impotencja i oziębłość płciowa¹². W okresie pontyfikatu Innocentego III 1198–1216 niemoc płciowa była powodem zakazu zawarcia małżeństwa, wiązało się to z takimi okolicznościami jak prokreacja i zabezpieczenie przed cudzołóstwem¹³. Dekret Grzegorza IX, księga 4, sekcja 15, zatytułowana *De frigidis et impotentia coeundi* przedstawia szczegółowo, jakie przypadki impotencji wpływają na nieważność małżeństwa i zabraniają jego zawarcia¹⁴.

Przegląd historyczny wskazuje na działanie ochronne Kościoła dla zabezpieczenia podstawowego prawa człowieka, jakim jest *ius connubii*. Wymiar praktyczny obrony praw małżonków widoczny jest w praktyce sądowej. W cytowanym wcześniej opracowaniu istnieje wykaz spraw średniowiecznych, a dokładnie 22 sprawy, gdzie strony domagają się uznania ich małżeństwa za nieważne wskutek niemocy płciowej strony przeciwnej¹⁵. Na płaszczyźnie procesowej cenna informacja dotycząca przeszkody impotencji zawarta jest w wyroku Trybunału Roty Rzymskiej z dnia 27 stycznia 1986 roku. Dokument ten wskazuje, że prawo każdego wiernego w wymiarze osobowym i indywidualnym jest chronione przez Kościół, gdy obiektywnie nie może w sposób absolutny zrealizować swoich praw małżeńskich – w naszym przypadku prawa do współżycia seksualnego. Sentencja wspomniana, która wydana została w oparciu o poszerzony zespół sędziowski, daje obszerną i wyczerpującą wykładnię na temat przeszkody niemocy płciowej. Ponens – redaktor wyroku odwołuje się do nauczania Sykstusa V w breve *Cum*

¹¹ M. Biniś-Szkopek *Małżeńska przeszkoda impotencji i oziębłości płciowej w świetle akt poznańskiego konsystorza z XV wieku*, „Kwartalnik Historyczny”, R. CXXXVI, (2019) s. 256–257.

¹² Tamże, s. 259–260.

¹³ Tamże, s. 260.

¹⁴ Tamże, s. 260.

¹⁵ Tamże, s. 266–268.

frequenter datowanego na 27 czerwca 1587, gdzie papież wyraźnie argumentuje, że impotencja zabrania zawarcia małżeństwa i czyni je nieważnym¹⁶.

Analizując przedmiotowe zagadnienie nie sposób pominąć zapatrywania protoplastów prawa, których instytucje są obecnie osią systemów prawa cywilnego, w tym rodzinnego w większości europejskich państw, a mianowicie starożytnych Rzymian. Starożytni Rzymianie uważali, że małżeństwo to związek kobiety i mężczyzny, wspólnota całego życia unormowana prawem bożym i ludzkim. – *Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris comunicatio.* (Modestinus). Starożytni Rzymianie nie zajmowali się detalami, aczkolwiek jako niemające zdolności naturalnej do zawarcia małżeństwa określali niedojrzałych wiekowo, szaleńców, a także eunuchów, określając to jako niezdolność fizyczną *in eo qui castratus non est, est matrimonium*¹⁷.

PRÓBA ODPOWIEDZI

Szukając odpowiedzi na pytanie: czy impotencja jest przeciwna prawom człowieka, trzeba spojrzeć na przyjęty fundament antropologiczny. Interpretacja prawa małżeńskiego musi się opierać na prawdzie o osobie ludzkiej i jej powołaniu do małżeństwa jako wspólnoty realizującej *bonum coniugum et bonum prolis*. W centrum praw człowieka znajduje się *ius connubii* – brak limitów w wyborze stanu życia w niektórych sytuacjach skutkowałoby naruszeniem sprawiedliwości – byłoby niesprawiedliwe w decyzji osobowej w stworzeniu rodziny i małżeństwa. Podstawą ustawodawstwa kościelnego – KPK i KKKW w odniesieniu do impotencji jest nauczanie Soboru Watykańskiego II. Przedstawia ono ujęcie antropologiczne, godność osoby ludzkiej – kierunek charakterystyczny – dymorfizm seksualny, związany z aktem stworzenia, podkreślając element duchowy i fizyczny. Relacje fundamentalne i nierozdzielne to seksualność, miłość i małżeństwo. Impotencja nie pozwala na wyrażenie w sposób pełny miłości w wymiarze seksualnym. Seksualność w małżeństwie ma fundamentalny wymiar ludzki i należy do podstawowych praw człowieka. Zarzut w kierunku Kościoła, że w swoich normach prawnych nie kieruje się realizmem prawnym i słuszością wewnętrznej relacji

¹⁶ Dec. c. Serrano Ruiz z 27.01. 1986 r. RR Dec. 78: 1986 s. 64 n. 23. “Sixtus V respondes consultationi propositae ab Hispaniam Nuntio statuit:” Nos igitur attendentes, quod Canonicae sanctiones et naturae rationem, qui frigidiae naturae sunt et impotentes, iidem minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur[...] per praesentes committimus et mandamus ut coniugia per dictos et alios quoscumque Eunuchos et Spadones [...] contrahi prohibeas eosque ad matrimonia quomodocumque contrahenda inhabiles auctoritate nostra declares [...] Matrimonia ipsa sic de facto contracta, nulla, irrita et invalida esse decernas. Nec potuisset Sixtus V eunuchos utroque teste carentes iure positivo ad matrimonium inhabiles reddere – ius ad matrimonium”.

¹⁷ J. Kunes, *Impotenza ex can. 1084 ed incapacita di assumere gli obblighi ex can. 1095 n. 3*, Roma 2010, s.12–13.

małżeńskiej, ograniczając możliwość zawarcia małżeństwa przez osoby niezdolne do dokonania aktu płciowego. Wynika to z przyjętego i wyznawanego przez Kościół systemu wartości opartego o prawo naturalne. Należy zaznaczyć, że przyjęcie innego systemu aksjologicznego umożliwia inne spojrzenia na to zagadnienie¹⁸.

Prawo człowieka oparte o kulturę wolnej miłości dopuszcza rozwód, a w niektórych ustawodawstwach krajowych daje możliwość zawarcia małżeństwa jedнопłciowego, wypełniając szerokie pojmowanie prawa do życia w rodzinie i jej kształtowania, dając tym samym swobodę w tworzeniu relacji. W takim ujęciu impotencja, gdyby uznać ją za przeszkodę małżeńską, byłaby sprzeczna z prawem człowieka, bo naruszałaby jego podstawowe prawo do bezwarunkowej wolności.

Gwarancje *ius connubi* jako prawa człowieka są ujęte w części poświęconej instytucji małżeństwa i w kan. 1058 KPK, kan. 778 KKKW, stwierdza, że małżeństwo mogą zawrzeć wszyscy, którym prawo tego nie zabrania. Przeszkody małżeńskie – ustawy uniezdalniające czynią kontrahenta niezdolnego do zawarcia małżeństwa z prawa naturalnego, bo nie jest on zdolny w przypadku impotencji do realizacji celów małżeńskich.

Ograniczenie *ius connubi* w małżeńskim systemie prawnym w zakresie przeszkody impotencji, interpretowane jest zgodnie z kan. 18 KPK, kan. 1500 KKKW – Ustawy, które nakładają kary, ograniczają swobodne wykonywanie uprawnień albo zawierają wyjątek od ustawy, podlegają ścisłej interpretacji. W tym kontekście stanowi to zabezpieczenie praw człowieka.

O nieważności małżeństwa z przyczyny impotencji milczy polski ustawodawca. Polskie prawo rodzinne uregulowane głównie w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym nie powołuje się na impotencję jako przeszkodę do zawarcia małżeństwa powodującą jego nieważność *ex tunc*. Można jednak w tej ustawie doszukać się obowiązków, których nie będzie mógł wykonać małżonek dotknięty impotencją, co będzie przyczyną trwałego i zupełnego rozpadu pożycia małżeńskiego, a w konsekwencji może być przyczyną orzeczenia rozwodu. W art. 23 KRO małżonkowie zostali zobowiązani m.in. do wspólnego pożycia. W prawie rodzinnym „wspólne pożycie” funkcjonuje jedynie w odniesieniu do małżeństwa. Na gruncie art. 23 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* wyrażenie to oznacza wspólnotę emocjonalną, gospodarczą i fizyczną¹⁹. W art. 16 K.R.O. „wspólne pożycie” rozumie się jednak inaczej, tj. jako zaistnienie więzi fizycznej, które oznacza niemożność unieważnienia małżeństwa. Językowo „wspólne pożycie” jest rozumiane jako bycie z kimś albo jako obcowanie płciowe²⁰ – SN z 25 lutego 2016, sygn. akt I KZP 20/15. Podobnie w wyroku z dnia 28 stycznia 1999 w sprawie o sygnaturze akt III CKN

¹⁸ P. Bonnet, dz.cyt., s. 430–431.

¹⁹ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014, s. 67.

²⁰ Tamże, s. 57 i 67.

137/98 SN wskazał: W katalogu zawinionych przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego mieści się także odmowa jednego z małżonków utrzymywania współżycia fizycznego, zdolności naturalnej do jedności seksualnej, co wykluczało osoby pozbawione narządów i przez to odnosili się do impotencji.

Kanon 220 KPK, kan. 23 KKKW w kontekście przeszkody impotencji zabezpiecza prawa człowieka. Ma charakter ograniczający ingerencję w sprawy intymne człowieka. „Nikomu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada” – kategoria zewnętrzna, „ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności” – kategoria wewnętrzna. Kanon ten ma odniesienie do kan. 1084 § 2 KPK: „Jeśli przeszkoda niezdolności jest wątpliwa, bez względu na to, czy jest prawna czy faktyczna, nie należy zabraniać zawarcia małżeństwa ani też dopóki trwa wątpliwość, orzekać jego nieważności”.

Pożycie małżeńskie należy do spraw intymnych człowieka. Doktryna mówi o okolicznościach wskazujących na pewność impotencji. Z kolei na gruncie procesowym jest to bardzo trudne do udowodnienia. Jeśli strona broniąc swoich praw w zakresie realizacji *ius connubi* lub rzecznik sprawiedliwości nie zaskarży małżeństwa z powodu impotencji, to cieszy się ono *in favore iuris*. W tym przypadku mamy do czynienia z prawem człowieka, które gwarantuje prawo człowieka, a mianowicie ochronę intymności. W Deklaracji Praw Seksualnych Człowieka, w art. 6 wskazano, że „każdy człowiek ma prawo do prywatności w zakresie seksualności, życia seksualnego, wyborów dotyczących własnego ciała oraz do konsensualnych (opartych na zgodzie partnerów) relacji i praktyk seksualnych bez arbitralnych zakłóceń i naruszeń prywatności, w tym prawo do kontroli nad ujawnianiem informacji osobistych z zakresu seksualności osobom trzecim”. *Ius connubi* należy do podstawowych praw człowieka. Przeszkoda impotencji nie tylko sprzeciwia się prawom człowieka, ale jest zabezpieczeniem możliwości jego realizacji.

WNIOSKI BADAWCZE – PODSUMOWANIE

W prawie kanonicznym impotencja stanowi przeszkodę do zawarcia małżeństwa, czyniąc je nieważnym z samej natury. Przepisy kanoniczne, w szczególności kan. 1084 KPK, wymagają, aby impotencja była uprzednia do wyrażenia zgody małżeńskiej oraz trwała. Mimo istnienia przeszkód do zawarcia małżeństwa, jak np. impotencja, prawo kanoniczne stoi na straży *ius connubii* – podstawowego prawa człowieka do zawarcia małżeństwa. Kościół w swoich przepisach chroni prawo do małżeństwa, jednak jednocześnie ogranicza to prawo, aby zapewnić jego pełną realizację. Antropologiczne i teologiczne uzasadnienie – konieczność interpretacji prawa małżeńskiego w kontekście antropologicznym i teologicznym. Impotencja uniemożliwia pełną realizację tej wspólnoty, co uzasadnia jej rozpa-

trywanie jako przeszkody do zawarcia małżeństwa. Przeszkoda impotencji, mimo że ogranicza prawo do małżeństwa, nie jest sprzeczna z prawami człowieka. W prawie kanonicznym traktuje się ją jako ochronę integralności małżeństwa i jego celów. W nowoczesnych systemach prawnych, które przyznają większą swobodę w zakresie prawa do małżeństwa, przeszkoda impotencji mogłaby być uznana za sprzeczną z prawami człowieka. Tymczasem Kościół opiera swoje stanowisko na aksjologii związanej z prawem naturalnym. Współczesne ustawodawstwa oraz kultura „wolnej miłości” wywołują napięcia między tradycyjnymi wartościami a nowoczesnymi koncepcjami praw człowieka. Kościół Katolicki, przyjmując stanowisko oparte na prawie naturalnym, broni małżeństwa jako pełnego zjednoczenia małżonków na poziomie duchowym, emocjonalnym i fizycznym. To podejście znajduje potwierdzenie w przepisach prawa kanonicznego.

Bibliografia

Biniaś-Szkopek M., *Małżeńska przeszkoda impotencji i oziębłości płciowej w świetle akt poznańskiego konsystorza z XV wieku*, „Kwartalnik Historyczny”, R. CXXXVI, (2019) s. 253–281.

Bonnet P., *L'impedimento di impotenza (can. 1084CIC)*, w: *Diritto matrimoniale canonico vol.I Studi Giuridici LVI*, Watykan 2002, s. 417–480.

Dec. c. Serrano Ruiz z 27.01. 1986 r. RR Dec. 78: 1986 s. 50–75.

Deklaracja Praw Seksualnych Człowieka. Opracowanie WAS.

Franceschi H., *Il fondamento antropologico diritto al. Matrimonio e la sua protezione nell'ordinamento canonico*, „Prawo Kanoniczne” 5,3–4 (2009), s. 173–194.

Gołębiewski R., *L'impotenza sessuale: Profili Giuridici*, w: *La sessualita'nella riflessione teologica nella prospettiva medica e nella dimensione giuridica*, „Annales Doctrinae et Iurisprudentiae Canonicae XI” 2011, s 241–257.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej – dziennik urzędowy Unii Europejskiej.

Kodeks Prawa Kanonicznego – Komentarz, wydanie 2, Warszawa 2023.

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. – EUR –Lex.

Kunes J., *Impotenza ex can. 1084 ed incapacita di assumere gli obliighi ex can. 1095 n. 3*, Roma 2010.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka – EUR –Lex.

Sąd Najwyższy SN z 25 lutego 2016, sygn. akt I KZP 20/15, wyrok z dnia 28 stycznia 1999 w sprawie o sygnaturze akt III CKN 137/98 SN.

Smoczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2014.